



## **Turkish Studies**

*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 12/17, p. 213-226

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11884>  
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

---

### *Article Info/Makale Bilgisi*

✍ **Referees/Hakemler:** Prof. Dr. Hanife Nâlan GENÇ – Prof. Dr. Cemal SAKALLI

---

*This article was checked by iThenticate.*

## **EREKSELLİK BAĞLAMINDA ALMAN YAZININDAKİ HAYVAN TEMALARINA EĞİTBİLİMSEL BİR YAKLAŞIM**

*Birkan KARGI\**

### **ÖZET**

Hem edebi hem de eğitbilimsel yazında, bir davranışı ya da düşünceyi, daha kalıcı kılmak için antropomorfizm ve animizm yararlanılması hususuna oldukça sık rastlanılır. Bu durum, ilk bakışta oldukça doğal görülebilir; ne de olsa amaç iyidir ve insanlarda istendik davranış ve düşüncelerin oluşmasına hizmet etmektedir. Ancak konuya eleştirel bir düzlemde bakıldığında, öğrenme sürecinde kullanılan yapıtlardaki hayvanların doğallıktan uzaklaştırılarak, onlara insana özgü değerlerin yansıtılması, gerçekçi bir biçimde alımlanması hususunda sorunlar yaratabilecek niteliktedir. En azından ilk bakışta iki sakınca dile getirilebilir: İlki, doğal dünyanın bir parçası olan hayvanların, kendi doğallığından uzaklaştırılarak ereksel bir bağlamda ele alınmasıdır. Bu erekselliğin, bilimin hedeflediği nedensel düşünceye geçişe ket vurduğu açıktır. Çünkü öğrenciler, doğaya insan biçimci bakma konusunda farkına varmadan koşullandırılmaktadırlar. İkincisi ise, eğitim yazınından beklenen amaçla ilgilidir; bu amaç öğrencilerin, antropomorfizm, animizm gibi somuta yönelik düşünceden, bir kılavuz eşliğinde adım adım soyut düşünceye doğru götürülmeleridir. Oysa doğanın insanlaştırılması, ya da insan biçimci bir dille anlatılması, bu sürece ket vuruyor gibi görünmektedir. İşte bu makalede, hayvanları konu alan Alman yazınındaki yapıtlar, anlatı işlevlerine göre sınıflandırılarak, eğitbilim açısından bir değerlendirmesini yapmaya çalışılmaktadır. Hayvanların artistik ve estetik unsur olarak kullanıldığı nesir ve nazım türündeki yapıtlar daha çok ortaçağ, aydınlanma ve romantik dönemlerin yanı sıra modernitede öne çıktığı görülmüştür. Önceleri hayvan figürleri, üstlendikleri insana ait olumsuz davranışları içeren zorunlu roller aracılığıyla olumsuzlukları göstererek olumlunun somutlanmasına hizmet ederken, devam eden sanatsal süreçlerde bireysel ve toplumsal eleştirilerin yansıtılmasına aracı olmuşlardır. Bu zihniyet değişiminin eğitsel yansımaları koşullanmadan yapılandırmaya dönüşümün izlerini taşır. Sonuç olarak bu yapıtların eğitimde

---

\* Doç.Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü ADE Anabilim Dalı, El-mek: birkankargi@gmail.com

kullanılmasının, ereksel bakışa ve insan biçimci bakış alışkanlığı yaratabileceği ve soyut işlemler safhasına geçişte kimi zorluklar yaratabileceğinden ötürü eğitsel rehberlik ilkelerine göre yürütülmesi ve bu konuda bir duyarlılık oluşturulması gereği ortaya çıkmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Hayvanlar, Animizm, Pedagoji, Doğa, Alman yazını

## **A PEDAGOGICAL APPROACH TO GERMAN ANIMAL LITERATURE IN THE TELEOLOGICAL CONTEXT**

### **ABSTRACT**

Both in literary and pedagogical works, antropomorphism and animism are frequently used to make a behaviour or idea more effective. At first sight, this may seem natural since the will is good and it serves the formation of good and required behaviour and ideas in human beings. However, if we approach the situation from criticism point of view, the problem is during their learning process, the animals in the literary Works are deprived of their naturalism that will affect their realistic reception and reflect the values inherent to human beings. At first, two drawbacks can be seen; first, animals which are parts of the natural habitat and presented as a concept of purpose. It is obvious that this goal blocks the transition to causal thought which science targets for. Because students are conditioned before being aware of seeing the nature through humanitarian aspects. Secondly, in teaching humanistic values, an attitude based on causality leads learners to concreteness and assist them pass into abstract operations. Yet, it seems that humanizing the nature or, its being explained through humanitarian language blocks this process. In this article, works of German Literature dealing with animals have been categorized according to their narrative functions and examined in terms of pedagogical aspect. Works that have been written to handle animals as aesthetic and artistic elements have generally been produced in modernism as well as in the Middle Age, Age of Illumination and Romantic period. Formerly, animal figures, through the compulsory roles which include the negative attitudes of human beings, have shown all the negativeness thus serving the positiveness to become concrete and they have also become mediators to reflect the individual and social criticisms in ongoing literary processes. The educational image of this mental change traces its transformation from being conditioned to being constructed. Consequently, it has been demonstrated that using these Works in education should be carried out according to the principles of educational counselling or guidance as it may be difficult to transfer to the abstract processing stage and thus the need of forming awareness in this respect arises.

## STRUCTURED ABSTRACT

Both in literary and pedagogical works, antropomorphism and animism are frequently used to make a behaviour or idea more effective. At first sight, this may seem natural since the will is good and it serves the formation of good and required behaviour and ideas in human beings. However, if we approach the situation from criticism point of view, the problem is during their learning process, the animals in the literary Works are deprived of their naturalism that will affect their realistic reception and reflect the values inherent to human beings. At first, two drawbacks can be seen; first, animals which are parts of the natural habitat and presented as a concept of purpose. It is obvious that this goal blocks the transition to causal thought which science targets for. Because students are conditioned before being aware of seeing the nature through humanitarian aspects. Secondly, in teaching humanistic values, an attitude based on causality leads learners to concreteness and assist them pass into abstract operations. Yet, it seems that humanizing the nature or, its being explained through humanitarian language blocks this process. In this article, Works of German Literature dealing with animals have been categorized according to their narrative functions and examined in terms of pedagogical aspect. Works that have been written to handle animals as aesthetic and artistic elements have generally been produced in modernism as well as in the Middle Age, Age of Illumination and Romantic period. Formerly, animal figures, through the compulsory roles which include the negative attitudes of human beings, have shown all the negativeness thus serving the positiveness to become concrete and they have also become mediators to reflect the individual and social criticisms in ongoing literary processes. The educational image of this mentally change traces its transformation from being conditioned to being constructed.

Besides fables, tales, stories and proverbs, long prose and dramas in literary Works such as in epics and novels figures which serve the purpose have been given as symbols, protagonists or important anti-figures. Animals in the German Literature have been taken into consideration in their Works by a lot of writers such as from J d'Arras (1556), H. Sachs (1556), to Ezop (620-560), from La Fontaine (1621-1695), to G. E. Lessing (1792-1781), from J. W. Goethe (1749-1832), C. Brentano (1778-1842), to T. Fontane (1819-1898), from F. Kafka (1883-1924), to C. Wolf (1929). In addition to this, in visual arts a new animal World has been established beginning with Walt Disney (1901-1966). In literature, it is possible to classify animals in four groups.

### 1. Animals used as Giving a Lesson or Warning

#### a. Fables

In the fables of Aesop and La Fontaine, animals function to transfer didactic elements, show important humanistic values and to enforce social harmony. Since these Works have been written considering the Daily experiences, their transition depend on real life. They are free from adornment, short and easy to understand. The lesson is directly given to the reader.

---

## Turkish Studies

### b. Tales and Stories

One of the reasons why animals are preferred as the heroes or heroines in fables is their similarity to be an example of human types in several aspects. Their unnatural aspect is their being able to speak and act as human beings. However, on behalf of showing the bad sides of human beings, using and showing the animals in badly manners has made the children perceive animals and nature different than usual.

#### 2. Animals, transferring irony

The use of animals in German Literature as a means of humour and irony begins mostly with the Age of Enlightenment and continues with the following literary movements. Apart from the fables of G.E Lessing (1767) and "Reineke Fuchs" (1794) of J.F Goethe, under the animal mask of "E.T.A Hoffmann's "Nachricht von den neuesten Schicksalen des Hundes Berganza" (1815) are important examples of ironical approaches to some human attitudes.

#### 3. Animals as Spiritual Disharmony in Literary Works

As animals in the Works of Romantic Period moved away from reality, they gained an aesthetic value/sense. Their acting as half human half animal roles has transferred them into mysterious figures. This state has led to a magical atmosphere in a grotesque usage in the literary Works.

#### 4. Animals in Literary Works with Social Criticism

In most literary Works, in order to draw attention and criticize the limitations and intolerance which human beings are exposed to due to the authoritarian system, animal and animist reflection shaped with antropomorphism have been used with the aim of finding different human figures odd. B.Brecht and F.Kafka have used this type of approach in their literary Works.

A teleologic view to nature and the World of existence as a whole has been extremely observed in the eastern societies where science is not established/rooted. It is perhaps for this reason that Teleologic language takes everything as humane since humans have goals.

Critical Pedagogy creates an opportunity to compare the objects with pure objects. That is it compares the human with the object itself. When looked from a different angle, the place of behaviourist approach including the conditioning in some animal Works has been substituted by the understanding of structuring the knowledge gained through exploration and regression. Similarly, the essential goal of science education is to omit the biases and to bring the object and learner face to face, to give the learner the chance of making logical-mathematical and physical process on the object and thus to provide them to build himself/herself by emancipating knowledge from his/her actions. In child development, while the transition from concrete deeds to the abstract ones is so hard, using the literary Works which study nature and animals, a part of the nature, through humanistic values, will increase the problem a lot more.

Consequently, it has been demonstrated that using these Works in education should be carried out according to the principles of educational counselling or guidance as it may be difficult to transfer to the abstract processing stage and thus the need of forming awareness in this respect arises.

**Keywords:** animals, animism, pedagogy, nature, German Literature

## Giriş

1960'lı yıllardan sonra bireysel farkındalık ve eleştirel bakış eğitim sistemlerini de etkilemiş ve öğrenen odaklı yaklaşımların geliştirilmesine yol açmıştır. Bu anlayışlar; öğrenenlerin, istençlerini dile getirebilme, yaratıcılıklarını fark edip düşünceler üretmek kendilerine özgü bir kişilik geliştirebilme becerisini kazandırmayı (kişilik sorunu), ortaya konan sosyal rolleri anlayarak üstlenmeyi ya da, dayatılan rolleri sorgulamayı (kimlik rol mesafesi), başkalarının davranışlarını anlayabilme yetisini geliştirebilme (eşduyum), değerler ve aktarımların çok anlamlı olabileceğini, var olan gerçeklik ile algılanan gerçekliği nedensellik içinde değerlendirip varlıklara ulaşabilmeyi ve karar verme becerisini geliştirmeyi amaçlamışlardır (karşıtlıkları tanıma ve belirsizliklerden kurtulma). Anılan amaçların yaşama geçirilmesinde, eğitim alanında eleştirel düşüncenin önce söyleme ardından eyleme dönüştürülüp somutlanması için yazın evreni, geçmişten günümüze, en etkileyici araçlardan birisi olmuştur.

Yazında söz konusu amaçların gerçekleştirilmesi için, yer yer hayvan temalarına başvurulduğu, hem istenmiş hem de istenmedik özelliklerin onlar aracılığıyla iletmeye çalışıldığı görülür. Yazarların yapıtlarında hayvanlar dünyasından yararlanma istençleri ardında yatan temel düşünce, insan dair, yaşama dair sosyal, toplumsal ve politik gerçeklerin aktarılmasında hayvanların eleştirilere uygun bir araç olarak görülmelerine dayanmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada insan-hayvan ve hayvan-insan arasındaki ilişkileri araç olarak ele alan yazın yapıtları, sosyolojik ve pedagojik açıdan irdelenmesi amaçlanmıştır. Tartışma konusu, öğrenim sürecinde hayvan dünyasından yararlanan yapıtlardaki hayvanların doğallıktan uzaklaştırılarak onlara insana özgü değerlerin yansıtılmalarının onların gerçekçi alınmalarını nasıl etkileyeceğinin belirlenmesidir.

Yazın, toplumda duyarlılık yaratmak ya da sorunlara kimsenin bakmadığı perspektiften bakmayı göstererek, sorumluluk ve farkındalıkları güçlendiren bir işleve sahiptir. Birçok yazar yapıtlarında doğa ve kültürü karşıtlık içinde ele almıştır. Hayvanları doğanın temsilcisi olarak görmüşler onları egemenlikleri altına alarak kendi dünyalarında da yönetsel ve bireysel zayıflıklardan doğan keyfilikleri zafiyetleri didaktik ve ironik bağlamda vurgulamak için insanlara ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara yüklenmesi durumu anlamına gelen insanbiçimci (antropomorfizm) ve doğadaki her şeyi akıllı ve iradeli varlık olarak tanıma anlamına gelen animist anlayıştan yararlanmışlardır. Hatta, canlı cansız her şeye ereksel bir tarzda yaklaşmışlardır.

Farklı edebi dönemlerde ki yapıtlarda hayvanlar kendi görünüşleri içinde insanlara özgü davranışlar sergilerken bazılarında yarı kadın yarı hayvan yaratıklar olarak insani değerlere öykünürler, kimi zaman da tehdit ve uyarı amaçlı estetik unsur olarak kullanılırlar. Hayvanlar bu bağlamda ele alındığında ikincil bir sorun olarak, gönderilerin hedefi olup olmadığı ya da gönderi aktarımını kolaylaştıran bir araç olarak kullanılıp kullanılmadığı önem kazanmaktadır.

### Alman Yazınında Hayvanlar

İnsanlarla hayvanların ilişkisi buzul çağda kurtların ehlileştirilmesine kadar uzanır. Yunan söyleninde ölümler dünyasının kapı bekçiliğini üç başlı Kerberus adlı bir köpek yapar. Benzer şekilde Alman söyleninde tanrıların tanrısı Odine, Geri ve Freki adlı iki kurt eşlik eder ve onu bütün tehlikelere karşı korur. Roma ve Türk destanlarında da kurtlar belirleyici olmuşlardır. Hayvan dünyasının insan dünyasına ait duygu ve düşüncelerin aktarımında araç olarak görülmesine yönelimin bilinen ilk örnekleri Doğu'da M.Ö. VII. yy. da Asur-Babil masallarına, Batı'da ise M.Ö. VIII. yüzyıla, yani Homeros ve Hesiodos'a kadar uzanmaktadır. (Aktaş ve Gündüz, 2010). Yapıtlarda hayvan motifleri Hint, Mısır, Yunan ve İslam kültüründe dönemsel dünya görüşlerini aktarmaya yarayan bir araç olarak kullanılmıştır

İnsanlar kültürel olarak geliştikçe doğadan da uzaklaştılar ve kendilerine de yabancılaştılar. Bu durumu gidermek için hayvanları yanlarında taşımayla yetinmeyip onları kurmaca dünyasına yansıttılar. Yazında hayvanlar, insani zayıflıkların, toplumsal yanlışların öğretici uyarıcı ve eleştirel bir tutumla aktarılması için öz olarak kullanıldı.

Fabllar, masallar, hikâyeler ve mesellerin yansira destan, roman gibi uzun nesir ve drama gibi yazınsal yapıtlarda da amaca uygun olarak figür, sembol, protogonist veya önemli karşı figür olarak ele alınmış ve işlenmiştir. Alman yazınında farklı yazınsal süremlerde hayvanların, J.d'Arras, H.Sachs (1556), Ezop (620-560), La Fonten'den (1621-1695), G. E. Lessing'e (1792-1781), J. W. Goethe'den (1749-1832), C. Brentano (1778-1842), T. Fontane'ye (1819-1898), F. Kafka'dan (1883-1924), C. Wolf'a (1929) kadar daha birçok yazar tarafından yapıtlarında konu olarak ele alındığı görülür. Ayrıca görsel alanda da Walt Disney (1901- 1966) ile başlayan yeni bir hayvan dünyası kurulmuştur. Yazında hayvanları işlevsel bakımından dört grupta tanımlamak olasıdır.

#### 1.İbret Aktarımında Öz Olarak Hayvanlar

##### a) Fabllar:

Hayvanlar Ezop ve La Fonten'nin fabllarında, didaktik öğeleri aktarmak, önemli insani değerlerini benimsetmek ve toplumsal uyumu kuvvetlendirmek gibi işlevleri yerine getirirler. Yazının bir alt türü olan fabl 'ifade etmek' anlamına gelen Latince 'Fabula' sözcüğünden türetilmiştir. Yazında iki anlamı vardır. İlki alegorik didaktik bir anlayışı içerir; diğeri ise nesir ve dramatik bir yapıtın mümkün olduğu kadar kısa özetlenmesini imler. Birinci anlam kapsamındaki yapıtlar, hedef davranışlara insanın dikkatini çekerek ikna etmeye yönelik, Aristotelesçi retorik gelenek çerçevesinde, değerlerin öğretilmesine katkıda bulunma sorumluluğunu taşırlar.

Bu bağlamda ilk öne çıkan, MÖ 620'li yıllarda doğduğu öne sürülen Ezop olur. Doğa düzeni onun fabllarının temelini oluşturur. Günlük yaşamda karşılaştığı deneyimlerden hareket ettiği için aktarımları gerçek yaşama dayanır. Dil olarak süslemelerden uzak kısa ve kolay anlaşılabilir bir formdadır. Önceleri Hint ve Yunan fabllarını derlemiş daha sonra nesir ve nazım şeklinde kendi yapıtlarını yazmıştır. Hayvanları öz olarak kullandığı bu yapıtlarında hayvan figürleri üzerinden insanların zayıflıklarını cezalandırmış, iyiliklerini ise övmüştür. Onun yapıtları ortaçağa kadar okullarda eğitim materyali olarak kullanılmıştır. Hem didaktik hem de dramatik özellikler taşıyan öykülerin sonunda ortaya konan 'ibret' öğüt biçiminde verilmiştir. Ezop Yapıtları' daha sonra XVII. yüzyıl Fransız yazarı Jean de La Fonten'in fabllarına esin kaynağı olmuştur.

Çağdaşları, La Fonten (1621- 1695). Bir masal yazarı olarak görseler de, o, yazdığı fabllarda animist ve insan biçimci (antropomorfist) bir anlayışla hayvanlara ahlaki karakterler vererek, onların şahıslarında kimi insan karakterlerini eleştirmiş ve doğru anlayışı ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca fablları retorik işlevinden çıkararak poetik bir araca dönüştürmüştür Herkesin anlayabileceği bir dilde, humor ve eğlendirmeyi amaçlayan bu yapıtlarında kötüyü göstererek iyinin ne olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Onun yapıtlarında geçen her varlık alegorik bir değer taşımakta ve insana, insanlığa dair simgesel bir ileti içermektedir. Esop'un fablı olan 'Karga ve Tilki' (Fontaine, 2000,83) öyküsünü kendince kurgulayarak klasikleştirmiştir. Bu öykü, hak etmediği övgülere inanan bir karganın ağzındaki peyniri tilkiye kaptırmasını anlatır ve karganın ders niteliğindeki "bundan böyle ona yapılan yalancılıktan övgülere inanmama" kararıyla sona erer.

Öyküdeki 'Karga' figürü, başkaları tarafından hak etmediği halde övülmekten hoşlanan aptal ve ahmak insanları 'Tilki' figürü ise çıkar peşinde koşan kurnaz insanları temsil eder. Ayrıca öykü, herkesin kendisini iyi tanıması ve her övgüye aldanılmaması gerektiği vurgulanır. Fablda insan davranış biçimlerine göre tipleştirilmiş hayvanlar, kalıp bir yargının söylemleştirilmesine fırsat yaratmışlardır. İki farklı dünya arasına sıkışmış hayvanlar, arka dokudaki doğa ile çelişen üstlendikleri insan rollerini eksiksiz yerine getirmişlerdir. Ancak hiçbir zaman örneğin, tilkinin peynir yiyip yemediği üzerinde durulmamıştır.

#### b) Masallar ve Hikâyeler

Masalın Hint mitolojisinden, eski Yunandan, çeşitli kültür ve dinlerden de etkilenecek şekilde yayıldığı görüşü hâkimdir. Birçok yapıtta ve fantastik yazınında Fabllarda olduğu kadar olmasa da, hayvanlar yer almaktadır. Masallarda kahraman olarak hayvanların tercih edilmesinin nedenlerinden birisi, hayvanların birçok yönüyle insan tiplerine örnek olabilmeleridir. Doğal olmayan yönleri ise insanlar gibi davranmaları ve konuşmalarıdır.

Alman yazınında masalların yoğun olarak öne çıktığı dönem Romantik dönemdir (1798-1835). Bu süremde masallar, masal dünyası ile günlük yaşamı bağdaştırmak, ilişkilendirmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Özellikle masal dünyası tüm olağanüstülükleriyle, çocuğun gerçek dünyasının yapılandırmasında etkin rol oynadığı görülür. (Genç,2016:164). Ancak insan ve insan durumlarını tanıtip anlaşılır kılmak adına hayvanları 'kötü' olarak göstermek, erken çocukluk döneminde, hayvanları dolaylı olarak da doğayı olduğundan farklı algılamalarına sebep olmuştur. 'Kırmızı Başlıklı Kız' (Rot Kappchen) masalında kurt öldürülüp karnı yarılmış ve taşla doldurulmuş, 'Beyaz Yılan' (Die weisse Schlange) masalında at kılıçla öldürülmüş, 'Tanrı ile Şeytanın Hayvanları' (Des Herrn und des Teufels Getier) masalında keçilerin gözleri oyulmuş ve şeytanın somutlanmasında kullanılmış, 'Korkmayı Öğrenenin Masalı' (Märchen von einem, der auszog, das Fürchten zu lernen) yapıtında kedilere demir çubuklarla eziyet edilmiştir. Buna benzer şekillerde 'Altın Saçlı Şeytan' (Der Teufel mit den drei goldenen Haaren) masalında fareler, 'Bilmece' (Das Rätsel) masalında kargalar, 'Kurbağa Masalında' (Märchen von der Unke) kurbağalar, 'Şarkı Söyleyen Kemik' (Der singende Knochen) masalında yaban domuzları hep kötü ve eziyet dolu muameleye maruz kalmışlardır. (Grimm, 2000) Bu yapıtlardan anlaşıldığı gibi hayvanlar birer tehdit olarak görülmüş ve cezalandırılmışlardır. Amaç örnek olay yaratarak insanları ibretlik durumlar hakkında uyaraktır. Ancak 'suç ve ceza' bağlamında hayvan ıslahı ile insan eğitimini bir tutan yapıtlardaki bu anlayış, hem insanın eğitimini hem de doğanın tanımını olumsuz etkileyebileceği nedeniyle sürekli tartışma konusu olmuştur. Nitekim daha Aydınlanma döneminde I. Kant doğa-insan arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş ve 'hayvan istismarı eninde sonunda insan istismarına yol açar' diyerek hayvan sevgisinin, insan sevgisini tümleyen bir sevgi olduğunu hatırlatmıştır.

### Turkish Studies

## 2) İroni Aktarımında Hayvanlar

Hayvanların Alman yazında mizah ve hiciv aracı olarak kullanılması daha çok Aydınlanma dönemiyle başlar ve takip eden akımlarda devam eder. G. E. Lessing'in Fablları , (1767) J. W. Goethe'nin 'Kurnaz Tilki' (Reineke Fuchs) (1794) yapıtının yanı sıra Romantik dönemde ki E. T. A. Hoffmann'ın 'Berganza Adlı Köpeğin Kaderi Hakkında' (Nachtricht von den neuesten Schicksalen des Hundes Berganza) (1815) yapındaki hayvan maskesi altında kimi insan davranışlarını alaylama yaklaşımları bu tür anlayışın önemli örnekleridir

Lessing'in fabl anlayışı 'Amaçlı Edebiyat' (Tendenzliteratur) kapsamında yer alır ve onların öğreticilik ve eleştirel özelliklerinden yararlanarak kendisine özgü 'Fabl Teorisi' adı altında yeni bir yaklaşım geliştirmiştir (Tepebaşı, 2007: 35) Ona göre fablların moral, retorik ve heuristik işlevleri vardır. Lessing'e göre okurdan beklenmesi gereken heuristik yetisini geliştirmesidir. Yani edindiği yeni bilgileri yeni durumlara transfer edebilmeli ve uyarlamalıdır. Bu bir anlamda yaratma ve üretme eğitimidir. Okura doğrudan ibretler vermek yerine onları öncelikle bilgilendirerek aydınlatmak ister. Öz olarak Ezop fabllarından hareket etse de onların iletilerini aynen kullanmaz. Dogmatik öğütler ya da derslerin yerine koşulların analizini gerekli görür. Hedef insanları aydınlatarak ortak hassasiyetler yaratmaktır. Nitekim 18.y.y. Aydınlanma dönemi (1720-1785) dünya görüşü, insanın geleneksel tutumu terk etmesini ve kendi öz eleştirisini yapabilen bir tutum öncelemesini imler. Lessing'in hayvan figürlü yapıtlarında bilgi, sistematik bir bütünlük içinde, söz karşı söz ifade tarzıyla genele yönelik olarak ortaya konur. Lessing'e göre fabllar, çocuğun yaşına uygun en iyi araçtır. Somut soyut ayrımındaki çocuklara genelden özele, özelden genele ulaşma yeteneğini kazandırır. Sezgisel bilgiyle veya moral hakikatle okuru ikna etmeye çalışır. Bu bağlamda Lessing La Fonten'i yapıtlarında düşündürerek öğretmeyi tercih etmediği için eleştirir. Nitekim Lessing'in Fabl teorisinde moral gerçeklik ana unsurdur ve sezinlenerek ulaşılmaması gerektiği vurgulanır. Bu anlayış doğrultusunda örneğin, La Fonten'in klasik 'Karga ile Tilki' (Lessing,1997: 321) masalının olay zincirine yeni bir halka ekleyerek genişletmiştir. Karganın ihtiraslarından büyük bir kurnazlıkla yararlanarak elde ettiği yiyeceğin ancak yedikten sonra zehirli olduğunu anlaması kurnaz tilkiyi avcı rolünden av rolüne dönüştürmüş ve ava giderken avlanmasına neden olmuştur. Bir diğer söylemle aldatırken aldanmıştır. Burada Lessing, şemalarda var olan bir gerçeği yadırgatarak sorgulanır haline dönüştürmüş ve okurun düşünce üretmesini sağlamıştır.

Yine bu dönem düşünürleri arasında yer alan Christian Wolff (1720-1739) animizm içerikli yapıtların bilgilendirme aracı olduklarını vurgular. Ayrıca üstlendikleri insanlarla benzeşimlik gösteren rolleri nedeniyle örnek durum yaratarak içeriğin ironi yardımıyla alımlanmasını kolaylaştırırlar. (Schrader, 1991: 28)

J. C. Gottsched'in sanat anlayışı da (1700-1766) yazının temel işlevini taklit yardımıyla eğlendirerek eğitmek olarak değerlendirir. 'Taklit kurmaca olanla gerçeklerin benzerliğini yansıtır' (Beutin, 1984: 123) diyerek C. Wolff'la benzer düşünceleri destekler. Ona göre, yazın güzel doğanın taklididir. Bu bağlamda içinde faydalı bir ahlak hakikatinin dile getirildiği fabllar, nesir ve nazımda zekâ ile hayal gücüne dayanan esprili ve ironik üslup içerir.

Kurmaca gerçeğin okur gerçeğinin yerini aldığı uzun epik anlatılarda hayvanlar, insan rollerini üstlenerek toplumsal yanlışlıkların karikatürize edilmesine aracılık ederler. Örneğin, J. W. Goethe'nin 'Kurnaz Tilki (Reineke Fuchs) (1794) yapıtı hayvanların öne çıktığı bir destandır. Weimar'daki saray yaşamını saray dalkavuşu bir tilkinin gözünden mizahi bir hicivle anlatır.



E. T. A. Hoffmann'ın 'Berganza Adlı Köpeğin Kaderi Hakkında' (Nachtricht von den neuesten Schicksalen des Hundes Berganza) (1815) öyküsü ise 'Collot Tarzı Düşsel Öyküler' (Phantasie stücke in Callots Manier) (1815) adlı dört ciltlik eserin ikinci cildinde yer almaktadır. Hoffmann'ın kendi hayatından bazı yaşantıları konu alan bu öyküde hayvan maskesi altında, insan davranışları ironik şekilde alaya alınmaktadır.

### 3) Yapıtlarda Ruhsal Uyumsuzluk Göstergesi Olarak Hayvanlar

Yazında doğa ve kültür çoğunlukla eril-dişil veya duygu-akıl karşıtlıkları içerisinde ele alınmış ve farklı şekillerde irdelenmiştir. Hayvanlarda doğanın temsilcisi olarak görülmüş ve insanlar tarafından kendi istençleri doğrultusunda yönlendirilmiştir. Romantik dönem yazınında hayvanlar realiteden uzaklaştıkça estetik bir anlam kazanmıştır. Doğal rollerinden farklı roller üstlenmeleri onları gizemli figürler haline dönüştürmüştür. Çoğunlukla yapıtlarda grotesk bir kullanım içinde büyü bir atmosferin oluşumuna yol açarlar.

Romantik dönem yazınında söylenler, destanlar, masallar fabllar, şarkı ve şiirler, fantastik öğeleri içeren anlatılar oldukça sık olarak kullanılmıştır. Hayvan figürleri, kimi yapıtlarda kendi fiziksel görünüşleri içerisinde insani davranışlar sergilerken, kiminde yarı hayvan yarı kadın olarak insan dünyasının değerlerine öykünmüşler kiminde ise tehdit ve uyarı amaçlı olarak kullanılmışlardır. Ayrıca uyum arayışıyla iki dünya arasında sıkışmış bu figürler, uyumsuzluğun oluşturduğu yadırgatmalarla insan dünyasının fiziksel, psikolojik ve sosyolojik sorunlarını farklı açılardan okurun önüne getirebilme fırsatını yaratmışlardır.

Söylenlerin 'hazır düşünce ürünleri ve zamansız şema olarak nitelendirilmesi (Campell, 1995: 126) yazında öz olarak kullanılmalarının temel gerekçesini oluştur. Öte yandan söylenlerin mistik, kozmolojik, sosyolojik ve eğitbilimsel işlevleri (Campell, 2010b: 53) evrensel olanın yerleştirilmesini, bireyselleştirilmesini kolaylaştırabileceği düşüncesi onlardan yararlanma ihtiyacını öne çıkarır.

Odysseus'un maceralarında yer alan yarı balık yarı kadın mitolojik yaratıkların, denizcileri büyü sesleri ve cazibeleriyle aldatarak ölüme götüren öyküsü, Ortaçağ yazın evreninde gelenekleşerek daha çok romantik dönemde önemsenmiştir. Günümüze değin farklı varyantlarıyla ulaşabilmiş yarı yılan yarı kadın kimi zamanda yarı balık yarı kadın mitolojik figür 'Melusine' yazında, iki dünyada da yaşamaya çalışan 'Femme Frigida' ve 'Femme Fatale' gibi iki kutup arasına sıkışan benzetmelerle betimlenmiştir. Doğa-kültür çatışmasının eril-dişil üzerinden yordanmasında hayvanların araç olarak ele alındığı bu figür, Ortaçağda J. d'Arras'tan itibaren H. Sachs (1556), L. Tiech (1806), C. Zuckmeyer (1920) gibi yazarların yanısıra C. Brentano'nun (1778) 'Renli Loreley' (1846), F. Eichendorf'un (1785) 'Ormanda Konuşma' (1801), T. Fontane'nin (1819) 'Stechlin' (1880), 'Grete Mind' (1880), F. Kafka'nın (1883) 'Sirenlerin Sessizliği' (1917) C. Wolf'un (1929) 'Medea Sesler' (1996) yapıtlarında rastlanır. Bu yazarlar yarı hayvan yarı insan mitolojik yaratıkları, kendilerine özgü konseptlerde kültür-doğa çatışmasının yol açtığı 'uyumsuzluğu' öz olarak irdemişler, ya da çağrışımlarla farklılığa dayalı korkuyu sembolleştirerek yordamışlardır. Ancak uyumsuzluğun öz olarak belirgin bir şekilde kullanıldığı F. M. Fouque'nin (1777) gerçek aşka ve insan ruhuna özlem duyan fakat aldatıldığında intikam almaktan geri durmayan su perisi 'Undine' (1811) masal-noveli ve Ingeborg Bachmann'ın (1926) sosyal yaşamda kadın algısının irdelendiği 'Undine geht' (1961) adlı yapıtı tematik bakımdan özel bir öneme sahiptir.

#### 4) Toplumsal Eleştiri İçerikli Yapıtlarda Hayvanlar:

Birçok yazın yapıtlarında otoriter yönetim sistemi karşısında bireyin içine düştüğü hoşgörüsüzlüklere ve sınırlamalara dikkat çekmek ve eleştirmek için antropomorfizmin şekillendirdiği hayvan ve animizm yansıması farklı insan figürleri yadırgatma amaçlı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda Alman yazınından seçili üç yapıt örnek olarak verilebilir.

B. Brecht'in (1898-1954) 'Eğer Köpek Balıkları İnsan Olsalardı' (Wenn die Haifische Menschen Ware) (1948) adlı parabol öyküsünde, Kuner ev sahibinin küçük çocuğunun 'köpek balıkları insan olsaydı, küçük balıklara daha iyi davranırlar mıydı?' sorusuna ironik bir cevap verir. Evet, cevabı öyküde küçük balıklar için kurulan dünya ile çelişki yaratmaktadır. Çünkü büyük balıkların amacı, kendi istekleri doğrultusunda küçük balıklar için kurdukları eğitim, sanat, din ve sosyal kurumlar aracılığıyla onları kontrol altında tutmayı hedefleyen sistem yaratmaktır. Öykü hayvanların dünyasını aktarırken imlediği aslında insanların dünyasıdır. Olası olanı aktaran bu parabol öykü okuru içinde yaşadığı dünyayı hayvanlar aracılığıyla yadırgatarak yaşamı sorgulamayı düşündürür

Kafka ise (1883-1924) animalist bir tutumla 'Akademi İçin Bir Rapor' (Ein Bericht für eine Akademie) (1918) yapıtında da toplum eleştirisi için hayvanlardan araç olarak yararlanmıştır. Geçmişteki maymun yaşamına ilişkin bir rapor hazırlayıp akademiye sunmaya çağrılan Kırmızı Peter Afrika'da nasıl yakalandığını, kendisinin bir gemi ambarındaki kafeste nasıl getirildiğini ve nasıl bir 'çıkış yolu' aradığını anlatır. Peter, aradığı çıkış yolunun 'onlar gibi' yani insan gibi olmaktan geçtiğini fark eder ve bunun için maymunluğundan vazgeçer. Kafessiz bir tutsaklık uğruna sıradan başkaları gibi olmaya çalışır. İnsanlaşmak onun için sadece bir çıkış yolu olmuştur. Amaçlanan insanlık ve medeniyet eleştirisidir.

Hans Bender'in (1919-2015) 'KurtlarGeri Dönüyor' ('Die Wölfe Kommen Zurück) (1954) öyküsü ikinci dünya savaşının bitmek üzere olduğu bir dönemde Rusya'nın bir köyünde Alman esirlerle Rus köylüleri arasında geçen insanlık durumunu aktarır. İnsanlığa ait bütün tehlikeler 'kurtlar' ile sembolleştirilir. Sonunda insanlığın gerçek tehlikesinin hayvanlar değil yine insanlar olduğu gerçeği imlenir. Ancak mevcut durum Thomas Hobbes gibi 'insan insanın kurdudur' (homo homini lupus) söylemiyle aktarılırken vahşilik ve tehdit yine hayvanlar üzerinden somutlanır. Bu öyküde hayvanlar ne insanlar gibi davranır ne de konuşurlar. Estetik bir bağlamda olumsuz bir sembol olarak kullanılırlar. Bu tutum yine de doğal yaşamın ve hayvanların yanlış tanınmasına yol açar.

#### Alman Yazınında Hayvanların Alınlanması

Yazında "bir davranışı ya da düşüncüyü, daha kalıcı olarak kazandırmak için antropomorfizm ve animizm yararlanılması oldukça sık rastlanmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada hayvanların kullanıldığı yapıtlar işlevlerine göre dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır.

Birinci ve ikinci sınıflamada yer alan Fabllar, masallar hatta söylenler öğretim aracı olarak, var olan toplum yapısının ve ahlak anlayışının aktarımına ve güçlendirilmesine birer hazır düşünce kalıpları olarak büyük katkı yaparlar. Geleneksel ahlak eğitiminin yansıtıldığı bu türlere ait yapıtlar, örnek olma, öğüt verme ve olumsuzlukların cezalandırılması gibi özellikleri içerir. Nitekim 13.y.y'dan itibaren Hümanizm döneminde anılan yazın türlerinin didaktik yönleri ağırlıklı olarak geleneksel ahlak eğitimi bağlamında öne çıktığı görülür.

Yukarıda sosyal öğrenme modeli olarak verilen Ezop ve La Fonten'in 'Karga ile Tilki' fabllarında olduğu gibi hayvanlar insanlar gibi konuşmakta ve davranmaktadır. Olay örgüsü doğada geçmesine rağmen imlenen insanlar dünyasıdır. Her ikisinin sonunda da iletiler net olarak kalıp yargılar halinde verilir. Henüz daha düşünce olarak sosyalleşmemiş çocuk, kendi nedenselliği içinde, kanıtlanma ihtiyacı duymadan, yetişkinlerin, burada öykünün, iletilerini taklit eder, koşullanır. Öykünün bitiminde 'son söz' olarak bir davranış biçimi öne çıkarıldığı için, doğal yaşamda karganın veya tilkinin nasıl bir hayvan olduğu gerçeği ötelenir. Hayvanların tiplendirilmesiyle onların gerçeklikle bağlarının kurulması zorlaşır. (Eichner, 1974:164) Hayvan öykülerinin hiç birinde onların ırksal özellikleri ve sosyal yaşantıları, doğaya ve ekolojiye katkılarına yer verilmemiştir. Bu bir anlamda hayvanların ve dolayısıyla doğanın gerçeklerini farklı algılamak zorunda bırakılan çocukların da mağduriyetine yol açar. Yine bu grup içinde yer alan masallarda, eylem gerilimini oluşturan karşıtlıklarla çocukların doğal ve tek yanlı polaral anlayışı ile paralellik gösterse de eğitim, ceza üzerine kurulmuştur. Masallar J. Grimm tarafından çok fazla şiddet içermesinden dolayı eleştirilir. Psikolojik olarak bu tür davranışların çocukların daha çok içe dönmelerine ve öz güvenlerinin azalmasına sebep olmaktadır. Rousseau da "Emile" isimli yapıtında masalları ve özellikle de La Fonten'nin Fabl'lerini çocuk eğitimi bakımından sakıncalı bulur (Rousseau, 2009: 323) Benzer kaygıdan ötürü İpşiroğlu da (2008) bu yapıtların kullanılmasını eğitsel rehberlik ilkelerine göre yürütülmesi gereğini" vurgular.

Aydınlanma döneminde didaktik ve sosyal eleştiri amaçlı olarak yazın evreninde fabl türü önemli bir yer tutar. Bu dönemin dünya görüşü insanların geleneksel kalıplardan arınmasını ve dış dünya ile kendi öz benliğini yeniden sorgulamasını isteyen bir anlayışı önceler. Aydınlanmanın önemli düşünürlerinden biri olan G. E. Lessing, Ezop fabllarından hareket etse de ona göre bilgi doğrudan ders olarak aktarılmaz. Öncelikle koşulların analizini gerekli bulur. Amaç akıcı bir üslupla, etik hassasiyetler yaratarak okurları bilgilendirmek ve aydınlatmaktır Yapıtlarında genel olarak akılcı anlayış yoğunluk taşıırken duygusal alan ihmal edilmiştir. Ayrıca çocukların yeterince doğayı tanımamaları öykülerin yordanmasında ve alımlanmasında güçlükler çıkarır.

Bilişselliğin yaygın olarak kullanıldığı öğretimde, G. Neuner'in özgün metinler ayırmamasında (Neuner, 1986: 64) vurgulanan yazınsal metinler, yapay kurma metinlere nazaran, istendik amaçlara ulaşılmasına daha uygun görülmüştür. Bu temel anlayış doğrultusunda çalışmada üçüncü ve dördüncü kategoride gösterilen hayvanları konu olarak ele alan örnek yazınsal metinler, çok anlamlı olmaları nedeniyle farklı anlam üretme olanakları yaratırlar. Bu bağlamda bilişsel gelişime ihtiyaç duyulur. Benzer şekilde Kohlberg de (1969), Piaget gibi, üst düzey bilişsel gelişmenin, yani soyut düşünebilmenin önemini ve somuttan soyuta geçişin zorluğunu vurgular. Çözüm şartlanmanın dayattığı hazır bilgilerin ezberlenmesi yerine analiz ve senteze dayalı çıkarımlar yapabilmeyi gerekli kılan bilişsel yaklaşım becerisini kazanmaktır. Tam bu noktada özgün metinler bilişselliği geliştiren 'anlam üretmeyi' kolaylaştırıcı rol üstlenirler.

Barlett'in şema teorisinde vurguladığı gibi, bir okurun metinden anlam üretmesi, metindeki anlamla kendisinde daha önceden var olan ekin bilgisinin ilişkilendirilmesine bağlıdır (Barlett, 1932: 122). Benzer şekilde Gadamer, (2002: 73) okurun metinden anlam üretebilmesini metinle kurulan diyalog yardımıyla oluşturulabileceğini belirtir. Bir öğretim modeli olan yapılandırmacı yaklaşıma göre de anlamak kişisel bir süreçtir (Aydın; 2012: 14-15) ve yeni düşünceleri deneyimlerle ilişkilendirme temeline dayanır. (Jonnsen, 1999). Burada vurgulanan iki önemli nokta vardır. Bunlardan biri, kişinin anlam üretmesini, daha önceden elde ettikleri üzerine kurduğu; diğeri ise anlama ve öğrenmenin eleştirel pedagojinin de gerekli gördüğü aktif katılımcılarla aktif bir biçimde gerçekleşebileceği düşüncesidir. (Mvudu-du,2005: 52). Bu anlamlandırma süreçlerinden de anlaşılacağı gibi, anlamın içselleştirilmesi gereklidir. Yani bilgi

### **Turkish Studies**

koşullandırma ile değil zihinde soyut olarak anlam oluşturmasıyla kazanılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak özgün yazın yapıtlarının önemli bir etkinliği bulunmaktadır. Ancak J. G. Herder'in (1744-1803) vurguladığı gibi bu yapıtlarda hayvanlar, herkes tarafından bilinmesi nedeniyle değil, insanlarla sahip oldukları benzerliklerden dolayı yer almalıdırlar. Bu hayvanlar hayvan olarak kalmalıdır, fakat insana benzemelidirler. (Dithmar, 1988:111) . Öte yandan İ. Aichinger, G. Eich ve W. Schnurre gibi kimi yazarlar da yapıtlarında hayvan figürlerini metafor veya alegorik bağlamda ele alırken, okuru geleneksel antropomorfizm düşünce çizgisini terk etmeye ve alternatif anlam örnekleri aramaya yöneltmişlerdir.

Hayvan yazınına genel olarak bakıldığında yazın evreninde hayvan metaforları, insana ait hiyerarşik düzenini koruyup yüceltmek ve bir bilinmeyen olarak doğayı ötekileştirmek adına kurban edildiği görülmektedir.

### **Sonuç Yerine**

Yazında hayvanları konu olarak ele alan animist yaklaşımlar öğrenenleri somutlamaya yönlendirmekte, soyut düşünmeye geçişlere ket vurarak geciktirmektedir. Ayrıca öğrenenlerin doğaya bakışlarında içkin insan biçimci ve erekselci bir paradigma oluşturmaktadır. Bu durum bilim eğitiminin gelişimine de sekte vurmaktadır. Çünkü bilim doğayı, doğallığı içinde nedensellik örgüsüyle anlamaya ve betimlemeye çalışır. Ancak bu anolojik yaklaşım nedensellikten daha çok erekselliğe yani bir anlamda teleolojik bakışa yol açar. Bu durum sanki doğadaki her şeyin ereksel bir nedeni varmış gibi izlenim doğurur. Bu da, amaçsal dilden bilimin dili olan nedensel dile geçişi zorlaştırmaktadır. Teleolojik bakışta her şeyin değer yüklü olduğu ve değerlerin varlığı önceleme düşüncesi, doğanın sanki ahlaki bir varlık gibi alımlanmasına neden olmaktadır. Oysaki değerleri insanlar yaratır. Doğaya ve bir bütün olarak varlıklar dünyasına teleolojik bakış, bilimin kökleşemediği doğu toplumlarında çok yaygın olduğu görülmektedir. Belki de bu yüzden Teleolojik dil her şeye amaçsal yani insani bakmaktadır, zira insanların amaçları vardır.

Piaget öğrenenlerin bilgiyi kendileri yaparak inşa edebileceklerine inanmaktadır. Öğrenme uğraşındaki birisi, ona göre, nesnelere ya mantıksal- matematiksel ya da fiziksel eylemde bulunmakla bir anlamda nesnenin kendinden değil, kendi eyleminden soyutlayarak bilgiye erişebileceğini vurgular (Aydın, 2009. 17-18). Buradan hareketle fabl, masal gibi türler, hayvanlara insani değerleri yükleyerek öğrenenlerin, onlarla doğrudan temasını, yani onları tüm doğallıklarıyla görmelerini, 'ön yargı' oluşturarak engellerler. Nitekim eleştirel pedagoji de nesneyi, çıplak nesneyle karşılaştırabilme fırsatı yaratır. Yani ön kabulleri paranteze alıp, insanı, bizatihi nesnenin kendisiyle karşılaştırır. Bir diğer açıdan bakıldığında, kimi hayvan yazınındaki koşullandırmayı içeren davranışçı yaklaşımın yerini, modern eğitim yazınında keşif ve yordama yoluyla elde edilen bilgilerin yapılandırılması anlayışının aldığı ortadadır.

Benzer şekilde, bilim eğitiminin temel amacı ön yargıları yenip nesneyle öğreneni karşı karşıya getirmek ve nesne üzerinde mantıksal- matematiksel ve fiziksel işlem yapmasına fırsat yaratmak ve bu yolla bilgiyi kendi eylemlerinden soyutlayarak kendisini inşa etmesini sağlamaktır. Çocuk gelişiminde, somut işlemlerden soyut işlemlere geçişin zorluğu ortada iken, doğayı ve onun bir parçası olan hayvanları insanbiçimci ve erekselci bir tarzda ele alan yapıtları, eğitim sürecinde kullanmanın, sorunu daha da artıracakını kaydetmek gerekir.

**KAYNAKÇA**

- Aydın, H (2012). Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırmacılık, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, H. (2009). Eski Yunan'dan İslam'ın Klasik Çağına Neden kavramı ve Nedensellik Sorunu, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Aktaş, Ş., Gündüz, O. (2010). Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları.
- Ana Britanica, (1988). Genel Kültür Ansiklopedisi, cilt: VIII, İstanbul: Ana Yayınları.
- Beutin, W. (1985). Die deutsche Literaturgeschichte,,Stuttgart, Metzler.
- Barlett, F. C. (1932). Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology, Cambridge University Press, Cambridge.
- Campell, J. (1995). İlkel Mitoloji; Tanrının Maskeleri, (Çev.) K. Emiroğlu. Ankara: İmge Yayınevi.
- Campell, J. (2010) Mitolojinin Gücü, (Çev.) Z. Yaman, İstanbul; Media Cat.
- Dithmar, R. (1988). (Hrsg.) Fabel Parabeln, Gleichnisse, Paderborn:F.Schörning.
- Eichner. S. (Die Prosafabel Lessings in seiner Theorie und Dichtung, Bonn: Bouvier .
- Fontaine, L. (2000). Bütün Masalları. (Çev. Sabahattin Eyuboğlu). İstanbul: Cem Yayınları.
- Gadamer, H.(2002). Metin ve Yorum, "Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler" (Çev. H. Arslan), Paradigma.
- Genç, H. N. (2016) Kırmızı Başlıklı Kız Masalının Fransızca ve Türkçe Baskıları Üzerine Bir İnceleme, Ankara: DTFC. Dergisi, 56. 1. 163-176.
- Grimm, J. (2000). Grimms Marchen, Ggesmtausgabe, Dörfer Verlag. München.
- İpşiroğlu, Z. (2008). "Çağdaş Çocuk ve Gençlik Yazınının Türkiye'deki İşlevi, Gelişimi ve Konumu", Çağdaş Türk Yazını, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Jonassen, D. H. (1999). Instructional-Design Theories and Models (Volume II): A New Paradigmof Instructional Theory, Lawrence Erlbaum associates, publishers (Derl.: Charles M. Reigeluth): New Jersey.
- Kohlberg, L. (1969). "Stage and Sequence: The Cognitive Developmental Approach to Socialization", D. A. Goslin (Ed.), Handbook of Socialization Theory And Research, Chicago:
- Lessing, G.E. (1997). Der Rabe und Fuchs, İn: G.E. Lessing: Werke und Briefe,(Hrsg. W.Barner) B.4.Frankfurt: Deutscher Klassiker Verlag.
- Mvududu, N. (2005). "Constructivism in the Statistic Classroom: From Theory to Practice". Teaching Statistics, 27 (2). 49-54.
- Neuner, G. (1986). Themen und Textorientiertes Arbeiten, Tübingen: DİFF
- Perkins, D. (1999). The many faces of constructivism. Educational Leadership, 57 (3). 6-11.
- Rousseau, J.J. (1050). Emile ve Eğitimi Üzerine (Çev. İsmail Yerguz.) İstanbul: Say Yayınları.
- Tepebaşılı, F. (20011). Fabl ile Eğitim, Konya: Tebeşir Yayınları.

---

**Turkish Studies**

*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 12/17